

AUTOBIOGRAFSKI DISKURS U ROMANU JA SAM MALALA MALALE YOUSAFZAI

Penić, Ariana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:513803>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**AUTOBIOGRAFSKI DISKURS U ROMANU *JA SAM MALALA MALALE*
YOUSAFZAI**

ARIANA PENIĆ

SPLIT, 2021.

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Feminizam i književnost

**AUTOBIOGRAFSKI DISKURS U ROMANU *JA SAM MALALA MALALE*
YOUSAFZAI**

Studentica:

Ariana Penić

Mentorica:

dr. sc. Josipa Korljan Bešlić, v. lekt.

Split, 2021. godine

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. AUTOBIOGRAFSKA PROZA.....	2
2.1. Autobiografska proza u hrvatskoj „ženskoj“ književnosti.....	3
2.2. Dnevnik.....	5
2.3. Pismo.....	6
3. FEMINIZAM I KNJIŽEVNOST.....	8
3.1. Feminizam i islam.....	10
3.2. Emancipacija žena i islam.....	12
3.3. Položaj i prava žena u islamu.....	13
4. MALALA YOUSAFZAI.....	14
4.1. O autobiografiji <i>Ja sam Malala</i>	16
4.2. Feministički elementi u romanu <i>Ja sam Malala</i>	18
4.2.1. O položaju i pravima žena u romanu.....	19
4.2.2. O odnosu prema tradiciji i društvu u romanu.....	21
4.2.3. O borbi za prava žena u romanu.....	22
5. OTVARANJE BUDUĆNOSTI.....	24
6. ZAKLJUČAK.....	26
Sažetak.....	28
Abstract.....	29
Literatura.....	30

1. UVOD

Autobiografski diskurs književna je forma koja vrlo lako postiže namjere autora koji želi upozoriti na različite aspekte života poput vlastitih i stvarnih tragedija, različite odnose naspram životnih događaja i stvari ili sasvim različit doživljaj i iskustvo osjećanja. Bujan (2013: 160) navodi da se autobiografska proza pokazala kao „zadovoljavajući oblik koji iskazuje težnje ženske književnosti.“

Ovaj rad proučava autobiografski diskurs, ulogu feminizma, povezanost autobiografije i feminizma, feminizam u islamskom svijetu, autoricu Malalu Yousafzai i elemente njezine autobiografije. U radu će biti značajno prikazan utjecaj patrijarhalne kulture i trag koji je ostavio na žene. Važan je motiv i diskurs moći, a posebice se ističe stav i ponašanje muškaraca. Sve navedeno jako je bitan dio romana *Ja sam Malala*, što ga zapravo i čini važnim za analiziranje. Autobiografska proza diskutira marginalizirano i privatno, ali je i u ulozi političke senzibilizacije te podizanja svijesti. Žene su prihvale i pronašle sebe u autobiografskom diskursu upravo zato kako bi naglasile vlastiti izražaj u dominantnoj androcentričnoj kulturi. Analizom i proučavanjem ovog romana ujedinjuje se uloga politike, podizanje svijesti, ali i pozicija žena u jednoj kulturi.

Cilj je ovog završnog rada prikazati važnost autobiografskog diskursa te ga uz pomoć feminističkih elemenata u autobiografskom romanu *Ja sam Malala* autorice Malale Yousafzai približiti i objasniti. Svakako, bit će istaknut dio o odnosu feminizma i književnosti, feminizma i emancipacije žena u islamu, ali i slika o samom položaju i pravima žena. Ta poglavlja poslužit će i kao podloga za bolje razumijevanje analize ovog romana. Kroz poglavlje o samom romanu i autorici, mladoj aktivistkinji Malali Yousafzai, približit ću njezinu ulogu, doprinos društvu, ali i borbu koju je u ranoj životnoj dobi prošla. Najvažniji je dio koji se odnosi na samu analizu romana jer upravo pomoću primjera iz romana najbolje vidimo važnost autobiografskog diskursa i feminizma te ih istovremeno možemo povezati u jednu cjelinu. Bitno je shvatiti srž ovog autobiografskog romana i zbog kakvih je okolnosti on nastao. U ovome je djelu jako dobro prikazana povezanost autobiografskog diskursa i ženskog pisma. Motivi vezani za politiku, ljudska prava i feminizam prožimaju djelo te pronalaze posebno mjesto u formi autobiografske proze, ali i općenito u književnosti.

2. AUTOBIOGRAFSKA PROZA

Govoreći o autobiografskoj prozi, Sablić Tomić (2002: 33) kaže da ona „podrazumijeva narativan tekst u kojemu se prati način diskurzivnog oblikovanja osobnog života i proizvodnja osobnog identiteta.“ Također, ističe da ono što se autobiografskim diskursom želi predstaviti je slika stvarnoga, a „teme koje se vežu uz ovaj diskurs su o autorovu osobnom životu, primjerice odrastanje i djetinjstvo, bolest ili razne promjene uvjetovane različitim događajima.“ (ibid.) Pripovjedna situacija ukazuje na „dojam uvjerljivosti te na strategije utjecaja na čitatelja koji se oblikuju samim pripovjednim tehnikama“ (ibid.). Prema Sablić Tomić (2002: 34) u autobiografskoj prozi mogu se projicirati: dojam autentičnosti (povezan uz upotrebu prvog lica), identičnost (upućivanje na autorsko ime) te sličnost (predstavlja sud o sličnosti između dviju različitih slika koje nosi neka treća osoba). A u tri osnovne kategorije možemo uočiti poziciju pripovjedača u autobiografiji. To su: „stajalište kao odnos prema likovima, kontakt kao odnos prema čitatelju i status kao odnos pripovjedača prema samom sebi“ (Sablić Tomić 2002: 34).

Milanja (2000: 363) navodi da Gusdorf i Weintrauh tvrde kako se razvitak autobiografije na zapadu vezuje za „izražavanje temeljenih vjerovanja u unutarnje vrijednosti pojedinca, dok bi neke značajnije promjene identiteta proizvele pomake u praksi žanra.“ S druge strane, Paul John Eakin tvrdi da je autobiografska proza „vrlo opterećeno područje“ u kojem svatko iziskuje različite oblike. Pa tako neki negiraju „postojanje sebstva“, drugi predlažu „alternativne ja-modele“, a treći traže zamjenu „uobičajenih uzora iz dominantne kulture“ (citirano prema Milanja 2000: 357). Također, Zlatar (1998: 99) naglašava da „oznaka autobiografski roman nije čvrst pojam teorije književnosti, onaj koji se može jasno definirati.“ Zapravo, radi se o pojmu koji je nastao „na pozadini opsežnog književnog materijala“, a kad kažemo autobiografski roman najčešće podrazumijevamo „roman koji ima autobiografsku formu pripovijedanja“ (Zlatar 1998: 99). Tekstovi u kojima je identitet autora, pripovjedača i lika „simuliran, a ne ostvaren, odnose se na autobiografske romane, a pri tome se podliježe snazi retrospektivnosti koja preslaguje književnopovijesnu građu“ (ibid.).

Berryman (1999: 72) kaže kako je riječ „autobiografija“ izmislio jedan lingvist 1797. jer je „percipirao potrebu za jednim pojmom u engleskom jeziku kako bi pokrio različite preglede koje su autori napravili iz vlastitih iskustava.“ Na početcima, autobiografija je „patila od benignog zanemarivanja profesora teorijske i književne kritike“, a bila je potrebna „revolucija u kritičkoj

teoriji kako bi se stvorilo trenutno zanimanje za proučavanje autobiografije, a dekonstrukcija je ovdje odigrala značajnu ulogu“ (Berryman 1999: 74).

Satchidanandan (2001: 5) navodi da je autobiografija danas postala „glavni subjekt istraživanja i rasprave, mjesto za postavljanje raznih pitanja o konstrukciji, prirodi subjekta i jezika, veze između pisca i čitaoca te njihove veze s vremenom“ i način na koji autobiografija „pomaže čitaocu u spoznaji znanja o ljudima i svijetu općenito.“ Pitanja koja postavlja autobiografija vrlo su zanimljiva. Bavi se i pitanjem sjećanja i sebstva, „povezanosti svijesti o sebi sa snagom pamćenja proširenim pod drugim uvjetima“ (Satchidanandan 2001:7). Također, autobiografija postavlja još važnih pitanja kao što su kako „spol, stalež ili seksualne preference definiraju i kvalificiraju formu i sadržaj autobiografije.“ Važna je i povezanost autobiografije s političkim i feminističkim diskursom, ali i pitanje ideologije i kako ona funkcionira u autobiografiji. Satchidanandan (2001: 12) govori da ta pitanja postavljamo kako bismo bolje razumjeli cijeli diskurs.

2.1. Autobiografska proza u hrvatskoj „ženskoj“ književnosti

Na početku poglavlja istaknut ćemo utjecaj europske pa onda i hrvatske autobiografske proze u samim počecima stvaranja, a onda i utjecaj koji je poslije poprimila. Amelang (2002: 102) navodi kako „uspon autobiografije“ započinje već u renesansi pisanjem i čitanjem tekstova napisanih u prvom licu s naglaskom na osobno iskustvo autora. Najpoznatiji protagonisti autobiografske proze pojavljuju se već u kasnijem srednjem vijeku, a posebno se ističu u 16. stoljeću. To je doba Montaignea, Cellinija, Cardanoa i Tereze Avilske. Moderni i razvijeni žanr autobiografije pojavljuje se u 18. stoljeću u radovima Goethea i Rousseau (Amelang 2002: 102). Huisman i Rensen (2019: 1055) govore kako se tijekom 20. stoljeća razvija „feministička i postkolonijalna kritika kojima se diversificira autobiografski kanon.“ Kasno 20. stoljeće kritičari nazivaju „doba memoara“, „doba svjedoka“ ili „doba svjedočenja“ zbog perioda ratova i holokausta (Huisman i Rensen 2019: 1053). Možemo istaknuti jednu od najpoznatijih autobiografija koju vežemo za rat i holokaust, a to je *Dnevnik Anne Frank*, jedinstveno i potresno djelo o ratu i utjecaju koje ostavlja na ljudske živote.

Zlatar (1998: 31) navodi da se već u 15. stoljeću javlja pitanje autobiografije u hrvatskoj književnosti. Pa tako u elegijama Janusa Pannoniusa možemo promatrati „izlučivanje autobiografskih elemenata“. U 16. stoljeću nastaje autobiografski tekst Matije Vlačića Ilirika *Apologia*, dok korpus njegovih autobiografskih djela čini šest spisa (Zlatar 1998: 43). U ovim ranijim razdobljima Zlatar (1998: 56) još ističe Kašićevu *Vitu* iz 17. stoljeća koja je životopis kao putopis, Krčelićeve *Annuae* i *Dnevnik* Maksimilijana Vrhovca.

Bujan (2013: 157) navodi da se u šezdesetim godinama 20. st. pojavljuje „kritički instrumentarij inzistirajući na uvažavanju posebnog ženskog iskustva, a to iskustvo se ogleda u potvrdi nove vrste ženskog pisanja te u preispitivanju književnih kanona.“ Hrvatski ženski izričaj se ispoljava u „razdoblju postmoderne književnosti koja se paralelno razvija s promjenom znanstvenih i kulturnih paradigmi“ (Bujan 2013: 158). O feminističkoj literaturi Zlatar (1998: 111) kaže da je „hrvatska književnost ostala pošteđena nje posljednjih četvrt stoljeća, a preplavila je zapadnu Europu i Ameriku pa je zato iznimno važan recepcijski boom Irene Vrkljan koji bi kao fenomen najbolje mogli komentirati sociolozi kulture.“

Bujan (2013) u članku *Pozicioniranje ženskog subjekta u suvremenom hrvatskom (pseudo)autobiografskom diskursu* navodi da suvremenu autobiografsku hrvatsku književnost predstavljaju Sunčana Škrinjarić, Dubravka Ugrešić, Irena Vrkljan te Slavenka Drakulić. One nude „samostalne i vlastite poetike i udružene su u manifestiranju prijašnje neartikuliranog specifičnog ženskog izričaja“ (Bujan 2013: 162). Sama zastupljenost autorica u hrvatskoj književnosti nije mala te bi se moglo i govoriti o svojevrsnoj emancipaciji. No, Zlatar smatra kako su i dalje autorice marginalizirane što se najbolje vidi u „medijskoj nepopraćenosti autorica i u puno većoj popraćenosti djela autora.“ Na tu činjenicu utječe i to što autorice djeluju međusobno neovisne, svaka u vlastitu izričaju. Svakako, nabrojane autorice ženske proze neprekidno su stvorile inačicu hrvatskog ženskog pisma (citirano prema Bujan 2013: 162). Autobiografija u hrvatskoj književnosti je vrlo važna i značajna u proučavanju ženskog pisma. Autorice koje su pisale o osobnim iskustvima, tragedijama i životu općenito doprinijele su pregledu položaja i ulozi žene u određenim sredinama i kulturi. Glas autorica treba se što više poticati i čuti upravo zato kako bismo i pomoću književnosti mogli utjecati na okolinu i promijeniti ono što možemo.

2.2. Dnevnik

Dnevnik predstavlja autobiografski žanr, a ono što ga određuje prema Sablić Tomić (2002: 96) jest „kontinuirano i neposredno zapisivanje događaja iz zbilje.“ A, u dnevniku subjekt opisuje vlastite doživljaje te refleksije izvanjskoga prostora i samoga sebe (ibid.). Sablić Tomić (2002: 98) navodi da tema kojom se bavi subjekt je „vlastita egzistencijalna identifikacija“, a razlog pisanja dnevnika može biti i „potreba za tumačenjem događaja iz sociopolitičkog, povijesnog ili kulturnog vremena ili osoba koje su odredile određeni događaj.“ U dnevničkom diskursu subjektu je omogućeno „samoočuvanje te prostor u kojemu subjekt može zaštititi osobnost od onog izvanjskoga i nametnutoga društvenog portreta“ (ibid.). Također, subjekt suvremenog dnevnika računa i na javnost dnevničkog zapisa (Sablić Tomić 2002: 98).

Zlatar (2004: 42) kaže da dnevnike uvijek prate „dvosmjerne silnice“, a to je s jedne strane pitanje „radi li se o tekstu koji je privatn i intiman ili je zatvoren“, a s druge strane „količina objavljenih dnevnika koja je dosegla razinu na koju se može promatrati kao čitanje u javnosti.“ Važno je naglasiti i da autor dnevnika „izbjegava konkretnog čitatelja, a otvara se pred budućim nepoznatim čitateljem“, dnevnici najčešće nisu „oslobođeni konteksta u kojem nastaju jer su dnevnički zapisi ostavljeni i namijenjeni za čitanje jednom kasnije“ (Zlatar 2004: 42,43).

Tipologiju dnevnika dijeli Sablić Tomić (2002: 105) na: privatni dnevnik, socijalni dnevnik, povijesni dnevnik, filozofski dnevnik i literarizirani dnevnici koji imaju više podtipova kao što su pseudodnevnik, romansirani dnevnik koji može biti djelomično i potpuno romansiran, eksperimentalni dnevnik te polidiskurzivni dnevnik.

Ako je izvještaj dnevnika usmjeren „visoko na izvanjske događaje i ako je naglašeno problematiziranje sociokulturnog i povijesnog iskustva subjekta tada govorimo o socijalnom dnevniku.“ On problematizira model socijalnog identiteta subjekta (Sablić Tomić 2002: 114). Cilj je ovog dnevnika „iznijeti mišljenje o vanjskim zbivanjima, naglasiti opozicijski karakter prema društvenoj zbilji koja je dovela subjekt u stanje ugroženosti i stoga ga navela na pisanje dnevnika“ (Sablić Tomić 2002: 116). Primarna je funkcija socijalnog dnevnika „obavijestiti čitatelje o stanju u političkom, kulturnom i socijalnom momentu tematizirane zbilje“ (ibid.). Svaki dan autor dnevnika „izdvaja događaj koji je vrijedan polemičkoga odnosa, a dnevničko zapisivanje je datirano i kronološko i to je jako važno zbog oblikovanja slike o vremenu o kojem se piše“ (Sablić

Tomić 2002: 118). Kao primjer socijalnog dnevnika navodimo dio iz romana *Ja sam Malala* u kojem je dnevnik pisan pod pseudonimom *Gul Makai*.

Moj prvi dnevnički zapis objavljen je 3. siječnja 2009. Naslov je bio „BOJIM SE“. (...) Pisala sam o tome kako me strah ići u školu zbog talibanske zabrane i kako stalno pogledavam preko ramena. Pisala sam i o tome što se dogodilo dok sam se vraćala kući iz škole. „Čula sam kako muškarac iza mene govori „ubit ću te“. Ubrzala sam korak i nakon nekog vremena pogledala iza sebe da vidim da li me prati. Bilo mi je ogromno olakšanje kad sam vidjela da razgovara na telefon, očito se obraćao nekom drugom.(...) Puno sam pisala i o školi, jer je ona imala središnju ulogu u našim životima. Voljela sam svoju školsku uniformu kraljevsko-plave boje, no rečeno nam je da nosimo običnu odjeću i knjige skrivamo ispod marama. Jedan zapis imao je naslov “NEMOJTE NOSITI ŠARENU ODJEĆU“. Napisala sam kako sam se opremala za školu i pošla odjenuti svoju uniformu, no onda sam se sjetila ravnateljeva savjeta pa sam odlučila toga dana odjenuti svoju omiljenu ružičastu haljinu. Pisala sam i o burki. Male djevojčice vole burku jer se s njom igraju. NO, kad je morate nositi, to je nešto sasvim drugo! I u njoj je veoma teško hodati! Opisala sam i jedan incident koji se dogodio kad sam bila sa majkom i sestričnom u kupovini na bazaru. Čule smo priču da je neka žena u jednodijelnoj burk, samo s čipkastim dijelom nalik na rešetku kroz koji gleda i diše, pala na cestu. Kad joj je jedan muškarac pokušao pomoći, odbila ga je i rekla: „Brate, nemoj mi pomagati jer će to pružati ogromno zadovoljstvo Fazlullahu.“ Kad smo ušle u trgovinu, vlasnik se počeo smijati rekao nam da se prestrašio da spremamo samoubilački napad jer danas mnogi bombaši samoubojice nose burke.(Yousafzai 2013: 159,160).

2.3. Pismo

Pismo ima važno mjesto u Malalinoj autobiografiji, a kao dio autobiografske proze predstavlja „generički model u kojemu dominiraju autoreferencijalne i autorefleksivne narativne strategije“ (Sablić Tomić 2002: 173) Epistolarni diskurs pisma usmjeren je „prepričavanju i opisivanju psiholoških stanja i osobnih emocija, ali i komentiranju doživljene zbilje te problematiziranju značajnih događanja“ (ibid.). Sablić Tomić (2002: 173) opisuje komunikacijsku situaciju epistolarnog diskursa koji se sastoji od dvije osobnosti, to jest pošiljatelja i primatelja, a „epistolarni subjekt, za vrijeme pisanja pisma ima svijest o drugom, o onome kome je pismo namijenjeno.“ Točka iz koje se pismo počinje pisati može biti „privatno, intimno ili socijalno i vezano je za stanje pošiljatelja“ (ibid.). Ono što je potaklo pisanje imenovanom ili neimenovanom čitatelju najčešće je „nemogućnost direktne komunikacije.“ Epistolarni subjekt u pismima „vodi brigu o recepciji primatelja za razliku od dnevnika u kojemu subjekt piše primarno za sebe“ (ibid.).

Meyer (1988: 79) navodi da su svi „modeli prijenosa sadržani u pismu jer je to nečisti žanr za koji je teško odrediti pripada li književnosti, životu, smrti ili biografskom radu.“ Meyer (1998: 79) ovdje ističe da je najstarije nama poznato pismo, „babilonsko ljubavno pismo staro četiri tisuće godina.“ U drugoj polovici 18. stoljeća pismo se javlja kao ustaljena i uobičajena forma. A to je značilo ovisnost o pisanju pisama uvijek i svugdje, čak i onda kad se pisma ne pišu. Kasnije, s

izumom telegrafa i telefona broj pisama se znatno smanjio. Ali, eri pisanja pisama sigurno nije došao kraj, kao što Meyer (1988: 88) tvrdi, pisma donose „vezu osjećaja i razumijevanja, smisla i senzualnosti, javnog i privatnog u nove sfere.“

Sablić Tomić (2002: 175) klasificira pisma u tri kategorije s obzirom na „sadržaj, namjeru i horizont očekivanja čitatelja.“ To su: privatna pisma (govore o intimnim stanjima i primarno egzistenciji, a privatnost je osigurana stavkom da ovakva pisma nisu namijenjena za objavljivanje), otvorena pisma (sadržaj je usmjeren socijalnom i političkom prostoru, a kroz njega subjekt oblikuje stavove i teze), apeli (emotivno podrijetlo, apelativna funkcija upućuje na povratnu reakciju primatelja).

Dio epistolarnoga diskursa čine i apeli koji se „pojavljuju kao posljedica promjena u političkom, socijalnom i kulturnom prostoru zbilje“ (Sablić Tomić 2002: 182). Uzrok pisanja apela je emotivno stanje subjekta. Sablić Tomić (2002: 182) naglašava da su apeli „adresirani na javnost i objavljuju se putem medija te se u njima očekuje povratna informacija kao posljedica javnog obraćanja.“ Ono što apelima obično nedostaje je konkretno oslovljavanje primatelja i pošiljateljeva pozdravna odjava. Također, primatelj nije oslovljen imenom i prezimenom i nije obrazložen uzrok pisanja, a datiranje je veoma važno zbog upućivanja javnosti vezano za nedavna zbivanja (ibid.). Semantički slojevi usmjereni su na „konkretne probleme i zbivanja, a oblikovani su provokativnim i energičnim diskursom“ (Sablić Tomić 2002: 183). Za primjer navodimo apel iz autobiografije *Ja sam Malala*:

Draga muslimanska braćo,

Postoji jedna škola. Škola Khushal, koju vodi nevladina organizacija (one su na lošem glasu među vjernicima u našoj zemlji pa je ovo bio način da se u ljudima pobudi bijes) i koja je središte vulgarnosti i besramnosti. Poslanik je u svom hadisu rekao da, kad vidimo nešto loše ili zlo, moramo to spriječiti vlastitom rukom. Ako vi to ne možete, morate drugima reći za to, a ako ni to ne možete, morate razmišljati o tome koliko je to loše. Ja nemam osobnih problema s ravnateljem, ali vam govorim što nalaže islam. Ta je škola središte vulgarnosti i besramnosti, a djevojčice vode na piknike u različita odmarališta. Ako to ne spriječite, morat ćete odgovarati Bogu na sudnji dan. Idite i pitajte direktora hotela Bijela palača da vam ispriča što su te djevojčice radile... (Yousafzai 2013: 229)

3. FEMINIZAM I KNJIŽEVNOST

Burzynska i Markowski (2009: 427) navode kako je feminizam „veoma složena i u puno pravaca usmerena pojava, a danas ima i veoma bogatu istoriju.“ Zapravo, feminizam je prvenstveno bio društvenopolitički pokret koji je dopirao sve do 18. stoljeća. Feminizam kakvog danas poznajemo, takozvani akademski feminizam, nastaje tek u 20. stoljeću (Burzynska i Markowski 2009: 427). Temeljni i prvotni zadatak feminizma jest ukidanje diskriminacije žena. Prvi pokreti i borbe žena potječu iz „anglosaksonskoga svijeta, točnije, nastaju u Velikoj Britaniji i SAD-u, a nakon toga se borba proširila i na druge države“ (Mihaljević 2016: 154). Cerjan-Letica (1985: 170,171) navodi kako su zapravo zaštitni znak feminističke borbe „male grupe koje čine dvadesetak žena koje izgrađuju strategije borbe kroz neformalne diskusije“, odnosno, djeluju kroz odnos solidarnosti i prijateljstva te tako „redefiniraju klasne svijesti“ upravo zato što mala grupa „osigurava pojedincu da se osjeća sigurno i da djeluje te isproba iskustvo osobne represije i na istoj osnovi razumijeva druge opresije.“ Postoje različite podjele feminizma pa tako možemo razlikovati „feminizam s obzirom na vrstu angažmana“ kojem pripadaju „sociopolitički i akademski feminizam“, vezano za „stepen i formu angažiranosti“ razlikuje se „radikalni i liberalni feminizam“, a neki razlikuju i vrste feminizma s obzirom na „etničku, rasnu i seksualnu pripadnost“ (Burzynska i Markowski 2009: 427).

Prvi je val feminizma pokrenula objava djela Mary Wollstoncraft *Obrana ženskih prava* iz 1792. godine te tako dobila „status začetnice modernoga feminizma“ Ona zapravo teži obnovi znanja i ujedinjuje se s idejama prosvjetiteljstva. Njezino stvaralaštvo pokrenulo je „lavinu negodovanja“ iza čega se krio strah od promjene ustaljene „patrijarhalne paradigme“ (Mihaljević 2016: 154). Najvažnija knjiga prvog vala feminizma jest *Drugi spol* Simone de Beauvoir koja je također „izazvala mnoge kontroverze“, a poznatom rečenicom iz djela „ženom se ne rađa nego se postaje“ otvorila je pitanje „konstruiranja ženskosti“ (Burzynska i Markowski 2009: 431). Prvi feministički val bio je usmjeren na „izjednačavanje građanskih prava oba spola i na jednako sudjelovanje u javnom životu“, a ta borba je najbolje vidljiva u pokretima američkih sufražetkinja (Burzynska i Markowski 2009: 430). Najpoznatije sufražetkinje bile su: Emmeline Pankhurst, Harriet Taylor, Millicent Fawcett. Važno je naglasiti da je prvi val feminizma u Britaniji „pokrenuo Britanke u borbi za pravo glasa“, dok je u SAD-u „istaknuta rasna segregacija žena“ (Mihaljević 2016: 156). Ovim valom fundamentalno se mijenja „pristup žena njihovim pravima i

javnom životu i djelovanju.“ Zbog rata, „žene stavljaju svoje ciljeve u drugi plan“, a njihov rad u vrijeme rata direktno se odrazio na promjenu njihova položaja (Mihaljević 2016: 157).

Nachescu (2009: 30) navodi da je drugi val feminizma obilježen „naporima mladih radikalnih feministkinja“ i njihovom „uspostavljanju identiteta i političke vizije njihova pokreta.“ Žene su raspravljale na koji način bi njihovo oslobođenje moglo biti postignuto nakon socijalističke revolucije, primjerice, trebaju li žene „angažirati vlastiti revolucionarni pokret“ (Nachescu 2009:30). Kao što Burzynska i Markowski (2009: 432) navode, sam termin drugog vala uvodi Martha Weinman Lea, a početak drugog vala započinje objavljivanjem knjige *The Feminine Mystique* Betty Friedan 1963. godine. Djelo je izazvalo velike reakcije u ženskim sredinama jer se bavi idealima ženskosti tj., „mistifikacijama i zahtjevima kojima podliježu žene u Americi“, a najvažnije je djelo ovog vala *Sexual Politics* Kate Millet zbog „isticanja i analize ideologije patrijarhata i seksističkog društva“ (Burzynska i Markowski 2009: 432,433). Važnu ulogu su odigrali i članci Glorie Steinem u kojima „kritizira uvjerenja o identitetu žene i izmjenjuje stereotipe ženskosti“ (ibid.). Ono što je napravilo veliku promjenu u drugom feminističkom valu, kao što Mihaljević (2016: 160) navodi jest razdvajanje roda i spola. Pa je tako rodna jednakost postala „temeljni koncept feminističke teorije“, a ona „podrazumijeva ukidanje stratifikacija između žena i muškaraca“ i traži jednake mogućnosti pristupa u javnom životu (Mihaljević 2016: 161). Drugi je val iznjedrilo nove ciljeve i prešao razne barijere u tadašnjem društvu. Također, drugi feministički val se povezuje s pokretom za ljudska prava iz 1964. godine koji je „zabranio diskriminaciju u zapošljavanju na temelju rase, porijekla, nacionalnosti i spola.“¹ Man i Huffman (2005: 57) govore da ovaj val nije „jednolične perspektive već uključuje različite pristupe feminizmu“, a ovi pristupi dijele „zajedničko svojstvo transformirana razumijevanja roda danas“, a isto se može primijeniti i na treći feministički val.

¹ Preuzeto s <https://www.khanacademy.org/humanities/us-history/postwarera/1960s-america/a/second-wave-feminism> (7. srpnja 2021.)

Karakteristike trećeg feminističkog vala počinju 1980ih i 1990ih. Gilley (2005: 188) navodi da su „popularna kultura i osobna iskustva dale mladim ženama ideju da je suvremeni feminizam nepotreban jer je jednakost postignuta.“ Mnogi autori trećeg vala pišu o tome kako su im njihovi „roditelji feministi usadili osjećaj prava zbog čega su mislili da feministička borba nije više potrebna“ (Gilley 2005: 188). A s druge strane, smatralo se da je „feminizam otišao predaleko i bio je optužen za umor žena koje su izvršavale dvostruku dužnost, osobne karijere i supruga i majke“ (ibid.). Ističu se djela koja govore o suvremenom feminizmu koji je prerastao u takozvani „feminizam žrtve“ u kojima su žene „derivirale svu njihovu teorijsku moć uz tvrdnje da su žrtve, posebno seksualnog nasilja“ (ibid.). A to su djela: *The morning After: Sex, Fear and Femism on Campus* Katie Rolph, *Fire with fire: The New Female Power and How it Will Change the Twenty-First century* Naomi Wolf i *Sex, Art and American Culture* Camille Paglle (ibid.). Centralno je načelo trećeg feminističkog slavljenje moći i mogućnosti kontradikcije (Gilley 2005: 189). Burzynska i Markowski (2009: 436) ističu da se u ovom razdoblju javljaju „feministkinje kao predstavnice etničkih i rasnih manjina, a postfeministički pokreti naznačuju utjecaj kulture, rase ili seksualnosti.“

3.1. Feminizam i islam

O povezanosti feminizma i islama često se govori i piše u drukčijim kontekstima. S jedne strane prevladavaju mišljenja kako feminizam i islam nisu u sukobu već su čvrsto povezani, dok s druge strane prevladavaju mišljenja da u islamu nema mjesta feminizmu. U ovom poglavlju sažet ćemo najvažnije o ulozi i važnosti feminizma i islama te kako utječu jedno na drugo. Mnogi vjernici smatraju da „vjera i feminizam nemaju ništa zajedničko“, no zajedničko im je prvenstveno to što „traže dignitet svake osobe“ (Suljić 2017: 23). Nažalost, u različitim društvima upravo je „religija utjecala na to što su žene bile zakinute i ostavljene bez prava na izbor.“ Zbog toga, „susret religije i feminizma nije samo važan već i nužan“ (ibid.).

Prema Suljiću (2017: 23) u islamskoj povijesti, „žene su bile nositeljice širenja poruke vjere te temelj obitelji i društva“, ali u praksi uloga žene u islamu često izgleda drukčije. Iako su „muškarac i žena pred Bogom jednaki“, često „žene znaju biti marginalizirane i diskriminirane“, primjerice u „islamskim zajednicama, prisutan je minimalan broj žena“ (Suljić 2017: 28). Još od

vremena kolonizacije, „žene u islamskom svijetu bile su marginalizirane“, a veliki utjecaj je i ostavilo doba srednjeg vijeka u kojem su „ženama narušena prava da se obrazuju i razvijaju, ali i proširenost obiteljskog nasilja zbog često pogrešnog tumačenja Kurana učinilo je žene nesigurnima“ (Ejub Kostić 2016: 98). Gashtili (2013: 121) tvrdi da je u posljednje vrijeme, „islamski feminizam“ postao „prevladavajuća i kontroverzna tema među stručnjacima muslimanskih zemalja i zapadnjačkih feminista.“ Postoje razni argumenti koji pokušavaju spojiti ili odvojiti islam i feminizam. Gashtili (2013) u članku *Is an „Islamic Feminism“ possible?* raspravlja upravo o tim argumentima pa tako navodi i da se „pristaše islamskog feminizma referiraju na činjenicu da se sudjelovanje žena u javnom mnijenju znatno povećalo nakon revolucije.“ Nadalje, Gashtili (2013: 133) navodi da je „kodeks odijevanja vrlo užarena tema među sekularnim i islamskim feministima“ upravo zbog toga što im je „jedno od osnovnih prava žena, prava na slobodno odijevanje, oduzela islamska država.“ Još jedno pitanje s kojim se žene susreću je i poligamija. Ovaj je zakon posebno istaknut jer ga skoro svaki islamski feminist smatra problematičnim. Zbog ovog zakona u kojem muškarci mogu imati više žena dok žene mogu imati samo jednog supruga „žene se suočavaju s velikom diskriminacijom“ (Gashtili 2013: 134).

Kao što Hashim (1999: 7) navodi, kad razmišljamo o islamu i feminizmu prvi problem koji trebamo adresirati jest „povijesna povezanost islamskog i zapadnog društva jer postoje važne razlike između muslimanskih žena i feministkinja.“ Veliki je problem i što „feministička pozicija totalno odbacuje islam i ne računa na njegovu važnost i status koji ima kod žena“. Religija često ženama „daje smisao, identitet, osjećaj pripadanja, ali i psihološku potporu“ (Hashim 1999: 8). Svi argumenti vezani za ovu temu su vrlo kompleksni. Postoje razne rasprave o tome kako je „islam religija koja osigurava muškarcima status, kontrolu i moć nad ženama.“ No, posljednjih godina, aktivisti su uložili trud kako bi „reinterpretirali islamske izvore, predlažući da se oni mogu čitati kao potpuna podrška jednakim ljudskim pravima“ (Hashim 1999: 11).

3.2. Emancipacija žena i islam

Ayaan Hirsi Ali (2009) u knjizi *Djevica u kavezu* progovara o vlastitoj borbi za emancipaciju. Opisujući tu borbu navodi sljedeće:

Emancipacija je borba. Sama sam izabrala tu borbu i nastaviti ću je kao parlamentarna zastupnica Liberalne stranke. Odlučila sam prijeći u nju jer više nisam mogla trpjeti evazivno ponašanje Laburističke stranke, koja je počela zatvarati oči pred rastućim osjećajima nelagode u društvu. Tlačenje žena njenim se članovima ne čini važnom temom i oni se nimalo ne trude ukazati na njega, raspravljati o njemu i mjerama za njegovo suzbijanje (Ayaan Hirsi Ali 2009: 45).

Ova slavna feministkinja islamskog svijeta progovara kroz književna djela o gorućim problemima žena u islamu. Kroz primjere ugrožavanja slobode, dogovorenih brakova ili obiteljskog nasilja, predstavlja potlačenost, kušnje i borbu za emancipaciju kroz koje žene moraju prolaziti. Njezino stvaralaštvo zasigurno je uvelike utjecalo i pridonijelo borbi za ravnopravnost i emancipaciju žena.

Chakor (2013: 13) za emancipaciju kaže da može značiti sve ono što „uključuje promjene prema razvitku životnog stila, edukacije, politike i naravno razvitku vezano za rod.“ Istraživački rad *Emancipation of Muslim female Migrants* Chakora iz 2013. godine proučava upravo prilagodbu i razvoj emancipacije muslimanki imigrantkinja. Ono što im je pružila emancipacija jest „poticaj na sudjelovanje u svim vrstama socijalnog rada upravo kako bi ih izvukli iz društvene isključenosti i uključili u borbu protiv nasilja.“ Za njih je to značilo „prilagoditi se dominantnoj i idealnoj slici emancipirane domaće žene.“ (Chakor 2013: 90) Pretpostavljajući tu idealnu sliku te namećući je ženama, „politika ignorira osobne percepcije i potrebe imigrantkinja“, a tu se razvio i određeni paradoks. S jedne strane, „žene smatraju žrtvama koje nemaju moć promijeniti vlastiti položaj, a s druge strane vlada mišljenje da imaju moć emancipirati i vlastite obitelji s njima, posebice djecu“ (ibid.). Iako se tretiraju kao „pasivne i bespomoćne žrtve, njihov utjecaj smatra se ogromnim.“ Različiti znanstvenici već su tvrdili da je zapravo nemoguće prilagoditi se „kriterijima emancipacije zapadnog društva ženama koje dolaze iz ne zapadnog društva“ (ibid.). Preporuka je da se žene što više „uključuje u proces donošenja odluka“, a ono što je svakako jasno da ove žene nikako nisu „ni pasivne ni bespomoćne već znaju što žele i trebaju, samo ih se treba uključiti i motivirati u cijeli proces“ (ibid.). Proces emancipacije u islamskom svijetu svakako nije lagan, ali uz pomoć obrazovanja, uključenosti u razne aktivnosti i sl. napredak sigurno neće izostati.

3.3. Položaj i prava žena u islamu

Štojs (2012: 179) navodi kako je „pitanje položaja i prava žena jedno od ključnih pitanja islamskog svijeta i zapada, ali i jedno od najsloženijih aspekata.“ Bez obzira na „složenost svijeta islama, razni mediji i borci za ljudska prava donose često pogrešne zaključke.“ Pa je tako islam opisan kao „mizogin sustav u kojem su žene žrtve koje su podčinjene i ušutkane“ (Štojs 2012: 179). Na to „mnogi muslimani i muslimanke odgovaraju da je islam zapravo unaprijedio status žena koje u prošlosti nisu imale nikakva prava te navode da je vjera sredstvo njihova oslobođenja“ (ibid.). Problematici status žena u islamskom društvu, prema Mernissi, poznatoj marokanskoj feministkinji, „rezultat je muške dominacije u interpretaciji svetih islamskih tekstova, a nije rezultat srži samog islama“ (Barlow i Akbarzadeh 2006: 1483). U prošlosti se na žene gledalo kao na vlasništvo muškaraca, a objavom islama dolazi do značajnijeg pomaka jer su žene dobile veća prava. U Kuranu, ističe Štojs (2012: 181), negira se tumačenje žene kao drugotne, to jest „drugorazredne i drugostvorene, a zagovara se jednakost u pravima i obavezama.“

Ključni problemi o položaju i pravima žena, kao što Spahić-Šiljak (2011: 84) tvrdi, odnose se na „ograničenja punog pravnog kapaciteta i limitiranih područja djelovanja.“ Ženama su, zbog patrijarhalnog tumačenja vjere, osporena mnoga prava i slobode. Svemu tomu pridonijela je i „rodna segregacija koja je usvojena od drugih kultura, a spolna diskriminacija je ovdje najrasprostranjenija.“ Primjerice, „muškarac se može oženiti nemuslimankom, a muslimanka se ne može udati za nemuslimana, svjedočenje muškarca vrijedi više od svjedočenja žene i žena se obvezuje na islamski kod odijevanja“ (Spahić-Šiljak 2011: 85). Također, Spahić-Šiljak (2011: 85) navodi da se takva situacija „pokušava opravdati kulturno relativističkim argumentima s objašnjenjem da je nemoguće sjediniti sekularni i islamski koncept ljudskih prava.“ Što je zapravo samo izgovor za kršenje prava žena.

Još jedno važno pitanje koje se posebno ističe jest hidžab i uloga koju zauzima u islamu. Brunović (2017: 773) navodi kako je „hidžab postao simbol kršenja i ugnjetavanja ženskih prava.“ Dok se s druge strane nalazi „zapadnjački stil odijevanja kao simbol slobode“, a u široj su javnosti izraženi „odijevanje i islamski propisi o odijevanju kao jedan od najvećih problema muslimanki“ (ibid.). U realnosti, to nije njihov vrhovni problem već odbacivanje temeljnih ekonomskih i društvenih prava koja su im osigurana u Kuranu. Što se tiče hidžaba i odijevanja, Brunović (2017:

774) navodi da su „žene u novije vrijeme prihvatile hidžab kao simbol otpora seksualizaciji žena koja se javlja u zapadnom svijetu pa se i na to može gledati kao dio emancipacije.“ Prvi značajni preokret u islamskom svijetu dogodio se 1988. godine, kada je „Benazir Bhutto postala premijerka Pakistana i dokazala da i žena može obavljati vrhovne poslove.“ Danas je, zahvaljujući islamskim reformatorima za osnaživanje žena, „omogućeno rodno egalitarno obrazovanje, a ohrabrujuće je što djevojke čine većinu polaznika visokoškolskog obrazovanja“ (Štojs 2012: 192). Kuranski principi i prava jednakosti žena i muškaraca još uvijek nisu dio politike u većini islamskih zemalja. Spahić-Šiljak (2011: 96) ističe da globalni pokret za ravnopravnost i jednakost poziva na „bitne reforme obiteljskih zakona jer je većina zakona i dalje utemeljena na klasičnim tumačenjima šerijata koji su kreirani za potpuno drukčije vrijeme.“ Kao što Anwar (2013: 99) ističe, „islam ima dugu i konzistentnu tradiciju ljudskih prava koje muslimansko društvo prakticira vjekovima kada pojam o ljudskim pravima nije još ni postojao na zapadu.“ Zbog svih iznesenih činjenica, pitanja položaja i prava žena su vrlo kompleksna i mogu se promatrati iz vrlo različitih perspektiva. A ono što se najviše ističe jest da je normativna struktura prava u islamu fundamentalno različita od one na zapadu.

4. MALALA YOUSAFZAI

Malala Yousafzai rođena je 12. srpnja 1997. godine u Mingori, najvećem gradu doline Svat koja je poznata kao provincija Pakistana. Poznata je kao aktivistkinja za prava djece i prava na obrazovanje, a i najmlađa je dobitnica Nobelove nagrade za mir koju je dobila 2014. godine u dobi od 17 godina.² U vrlo ranoj dobi Malala je razvila želju za znanjem, a njezin otac, također strastveni borac prava na obrazovanje, vodio je godinama školu u gradu pa su tako škola i obrazovanje bili veliki dio njihove obitelji. Kad je imala 10 godina situacija u dolini Svat brzo se promijenila za njezinu obitelj i zajednicu.³ Talibani su počeli kontrolirati cijelu dolinu i postali su prevladavajuća politička sila diljem sjeverozapadnog Pakistana. Uništili su oko 400 škola, djevojčicama su

² Preuzeto s https://en.wikipedia.org/wiki/Malala_Yousafzai (10. srpnja 2021.)

³ Preuzeto s <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2014/yousafzai/biographical/> (10. srpnja 2021.)

zabranili odlazak u školu, a razne aktivnosti poput plesa i gledanja televizije bile su zabranjene.⁴ Odlučna da ide u školu, Malala se suprotstavila talibanima, a uz očevu podršku ubrzo je postala kritičarka njihovih postupaka. Godine 2009., u dobi od 11 godina, počela je pisati anonimni blog za BBC na urdu jeziku, a pisala je o životu pod talibanskom vlasti i njezinoj želji da se školuje. Koristeći pseudonim *Gul Makai* opisivala je stanje u kojem je prisilno morala biti kući i propitivala je talibanske motive.⁵ Zbog rata Pakistana i talibana, bila je prisiljena napustiti dom, a kad se napokon vratila kući, nastavila je javnu kampanju za njezino pravo obrazovanja. Tijekom iduće tri godine, ona i njezin otac postali su poznati širom Pakistana zbog njihove odlučnosti da omoguće besplatno pravo na školovanje svim pakistanskim djevojčicama. Stoga je nagrađena pakistanskom Nacionalnom nagradom mladih za mir.⁶ No, cijela je situacija eskalirala 9. listopada 2012. godine kad su Malalu upucali talibani u glavu. Nakon nesreće hitno je prevezena u Englesku na liječenje gdje je operirana kako bi joj pokrili rupu u lubanji i vratili sluh. Kad se oporavila, održala je govor u Ujedinjenim narodima, a 2013. je objavila poznatu autobiografiju *Ja sam Malala: autobiografija Pakistanke koju su talibani pokušali ubiti jer se zalagala za pravo na obrazovanje*.⁷ Osnovala je *Malala Fund*, organizaciju koja potiče djevojke na obrazovanje i ostvarivanje njihovog punog potencijala. 2020. godine, Malala je diplomirala na Oxfordu i nastavlja rad u svojoj organizaciji.⁸

Kao što Hesford (2014: 140) navodi, Malala nije samo „pakistanski simbol borbe već je postala i simbol Zapada, demokratske zrelosti i racionalnosti prava.“ Govoreći o „Malala efektu“ Hesford (2014: 142) tvrdi da on „upućuje na retorički proces u kojem su izuzetno važne slike potisnutih muslimanskih žena i djevojčica koje uključuju jednostavne opozicije poput slobode i ograničenja.“ „*Malala efekt*“ prisiljava nas na „ponovnu procjenu zakona, a Malalina samoprezentacija osigurava nam istraživanje izazova stvaranja globalne politike koja priopćava borbu za društvenu pravdu“ (Hesford 2014: 143).

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Preuzeto s <https://malala.org/> (11. srpnja 2021.)

4.1. O autobiografiji *Ja sam Malala*

Odlučivši ispričati vlastitu priču o brutalnom napadu na svoj život, Malala se služi autobiografskim diskursom u koji ubacuje elemente dnevnika i pisma, a sve u svrhu bilježenja i dočaravanja važnih trenutaka koji su joj se dogodili. Malala nam pruža „insajdersku perspektivu događaja koji nam se često čine udaljenima kad se o njima izvještava u informativnim emisijama i drugim medijima“, a „životopisnost osobnog iskustva, ne izaziva samo osjećaj terora uzrokovano talibanskom vladavinom, nego i ljepote doline Svat i poznato gostoprimstvo pašunskih ljudi“ (Donovam 2014: 4). Također, educira nas o području koje često konceptualiziramo vrlo apstraktnim. Malala objašnjava da o sebi „prvenstveno misli kao pripadnici Svata, zatim Paštunkom, a onda Pakistankom“ što uvelike objašnjava „kompliciranu vezu regionalnog i nacionalnog identiteta“ (ibid.).

Ja sam Malala: Autobiografija Pakistanke koju su talibani pokušali ubiti jer se zalagala za pravo na obrazovanje objavljena je 2013. godine. Sastoji se od prologa, pet dijelova i epiloga. U samom prologu autorica govori o danu kad se njezin svijet promijenio. Autobus je pokupio iz škole da je odveze kući. Ali nedaleko od škole, dva muškarca su zaustavili autobus i upitali koja je među djevojčicama u autobusu Malala. Nakon što se okrenula, jedan je od muškaraca izvadio pištolj i upucao je u glavu. Metak joj prošao kroz lubanju i okrznuo mozak. Odvezena je u pakistanske bolnice, a zatim je prebačena u Englesku na liječenje.

Bio je 9. listopada 2012. kad sam otišla od kuće u školu i nikada se više nisam vratila. Pogodio me talibanski metak i odvezena sam avionom iz Pakistana u besvjesnom stanju. Neki ljudi tvrde da se nikada neću vratiti kući, ali ja duboko u svojem srcu vjerujem da hoću. Biti otrgnut od zemlje koju voliš nešto je što ne bih poželjela nikome (Yousafzai 2013: 9).

U nastavku opisuje svoj život prije nego što je postala žrtvom talibanskog napada. Govori o danu svoga rođenja, najranijem djetinjstvu, a najviše opisuje svoj život u dolini Svat. Živjela je skromno, ali vrlo sretno u sjeni planine Hindukuš, u betonskoj prizemnici s ocem, majkom i dvojicom braće. Najsretnija je bila što može ići u školu i obrazovati se. Od malena je povezana s školom i učenjem jer je njezin otac učitelj i vlasnik škole.

Škola mi je bila igralište. Otac mi je ispričao kako sam se i prije nego što sam progovorila znala dogegati do učionica i govoriti kao da sam učiteljica, Neke učiteljice, poput gospođice Ulfat, podigle bi me i posjele u krilo kao da sam im kućni ljubimac ili me čak nakratko odvele k sebi kući. S tri ili četiri godine stavili su me u razred s puno starijom djecom. Sjedila sam ondje u čudu. Slušajući sve što su činili. Ponekad sam i oponašala učitelje. Može se reći da sam odrasla u školi (Yousafzai 2013: 62).

Autorica govori i o političkim problemima Pakistana kroz povijest, ljudima na vlasti i o razornom potresu koji je zadesio njihovu zemlju. No, zaplet radnje nastupa dolaskom talibana kada se sve promijenilo. Talibani su uveli strogi šerijatski zakon. Žene se više nisu mogle školovati, bile su prisiljene nositi burke, događala su se javna bičevanja, a škole za djevojčice su svakim danom bile bombardirane. Unatoč svemu Malalin otac, Ziauddin i Malala su se borili za njihova prava govoreći na javnim skupovima i u intervjuima, iznimno ističući pravo na školovanje.

„Za mene je dolina bila mjesto okupano suncem i nisam mogla vidjeti oblake kako se skupljaju iza planina.“ (Yousafzai 2013: 73).

„Talibani su nam prvo uzeli glazbu, pa Bude, a onda i našu povijest. Jedna od omiljenih stvari bila mi je odlazak na školske ekskurzije. (...) Nakon Fazlullahova dolaska više nije bilo školskih ekskurzija. Djevojčice nisu smjele biti viđene vani. Talibani su uništili kipove Bude i stupe na kojima smo se igrale“ (Yousafzai 2013: 127).

Tijekom tog teškog perioda, dopisnik radija BBC-ja tražio je učenicu koja bi pisala dnevnik o životu pod talibanima i prikazala ljudsku stranu katastrofe u Svatu. Pa tako Malala počinje pisati dnevnik pod pseudonimom *Gul Makai*.

Moj prvi dnevnički zapis objavljen je 3. siječnja 2009. Naslov je bio „BOJIM SE“. „Sinoć sam imala noćnu moru o vojnim helikopterima i talibanima. Takve snove sanjam otkako je započela vojna operacija u Svatu.“ Pisala sam o tome kako me strah ići u školu zbog talibanske zabrane i kako stalno pogledavam preko ramena. Pisala sam i o nečemu što se dogodilo dok sam se vraćala kući iz škole. „Čula sam kako muškarac iza mene govori „ubit ću te“. Ubrzala sam korak i nakon nekog vremena pogledala iza sebe da vidim da li me prati. Bilo mi je ogromno olakšanje kad sam vidjela da razgovara, očito se obraćao nekom drugom (Yousafzai 2013: 159,160).

Početak kraja uslijedio je kad su Malala i njezina obitelj morali napustiti dolinu Svat zbog talibana i njihove okupacije. Nakon tri mjeseca vratili su se kući, ali njihova je dolina bila uništena. Malala je ipak bila sretna što se vratila kući. Osvojila je prvu pakistansku Nacionalnu nagradu za mir zbog promicanja prava djevojčica.

„Svjesna sam važnosti obrazovanja jer su meni moje olovke bile oduzete silom. No djevojčice iz Svata se ne boje nikoga. Nastavile smo se obrazovati“ (Yousafzai 2013: 215).

Nedugo zatim Malala je počela primati i prijetnje. A sve je eskaliralo kada je upucana i hitno prevezena u bolnicu. Operirana je više puta, a zatim odvedena na bolju liječničku skrb u Englesku. Tamo joj je operiran facijalni živac. Dugo je vremena provela oporavljajući se u bolnici u Engleskoj, a pisali su joj ljudi iz cijelog svijeta, čak i slavni poput Beyonce i Angeline Jolie,

diveći se njezinoj hrabrosti i ustrajnosti u borbi. Malala i njezina obitelj ostali su živjeti u Engleskoj.

Mir u svakom domu, svakoj ulici, svakom selu, svakoj zemlji - to je moj san. Obrazovanje za svakog dječaka i djevojčicu na svijetu. Sjediti i čitati knjige sa svim mojim prijateljicama iz škole moje je pravo. Vidjeti sve ljude nasmijane moja je želja. Ja sam Malala. Moj se svijet promijenio, ali ja nisam (Yousafzai 2013: 311).

4.2. Feministički elementi u romanu *Ja sam Malala*

U ovoj autobiografiji vidljivi su mnogi elementi feminizma i položaja žene u patrijarhalnu društvu islama. Najviše se očituje drugi val feminizma zbog borbe za ekonomsku i društvenu jednakost te nestanka nejednakosti između žena i muškaraca. Navest ćemo primjere iz samog djela te ih potkrijepiti citatima i objasniti. Na početku je važno spomenuti zašto je Malala izabrala baš autobiografiju za pisanje romana. Autobiografski diskurs opisuje osobni život i donosi sliku stvarnosti, a to je upravo ono što je autorica namjeravala prenijeti, svoje iskustvo, bitku iz stvarnog života i njezin životni put. Također, u autobiografiji se često upliće i feministički diskurs, ali i politička pitanja i različite ideologije koje utječu na društvenu sliku. To su temeljni elementi romana. Politika i ideologija dovele su Malalu u životno iskušenje i borbu, a kroz feminizam možemo promatrati tu borbu jer je roman pun elemenata vezanih za feminizam. Najvažnije je što pomoću autobiografije možemo čuti autoričin glas koji nam prenosi stvarni trenutak u povijesti i zauvijek je ostao zabilježen u književnosti. Sve to čini autobiografiju neizbježnim alatom za pisanje ovog romana.

Istaknuta je misao Rachel Riedner (2014: 56) koja kaže da „gledajući na Malalinu priču kao pucanje na mladu djevojku koja se željela školovati, možemo ispitivati uvjete pod kojima je rodno nasilje postalo vidljivo i o motivima onih kojima daju pozornost istome.“ Globalne feministkinje postavljaju pitanja i provode istraživanja kako bi „pronašle tragove kako stvoriti aktivističke odgovore, a u konačnici, pitanje je kako možemo stvoriti promjene u vlastitim zajednicama i stvoriti saveze i suradnju sa ženama i djevojkama globalno“ (Riedner 2014: 56). Nadalje, Riedner (2014: 57) ističe da je ova autobiografija „složena i višeznačna analiza te odgovor na spolno nasilje i socijalne i materijalne uvjete u kojima žene žive.“ Malala traži i da obratimo

pozornost na „društvene i materijalne uvjete u kojima žene žive u Pakistanu, Afganistanu i drugdje, a ukazuje nam na ekonomska ograničenja koja sputavaju žene“ (Riedner 2014: 58). U jednom odlomku navodi primjer djevojke koja „prodaje voće uz cestu i ne ide u školu, a samim time je i njezina mogućnost za napredak ograničena“ (ibid.). Malalina analiza pokazuje da „siromaštvo kao i više oblika nasilja i sukoba ograničava ženski glas i slobodu“, a njezina ambicija da stekne obrazovanje,“ omogućuje joj da bude ekonomski neovisna“ i sugerira da sudjelovanje žena u „borbi za obrazovanje jest važan aspekt za žensko osnaživanje te stvara samostalnost i neovisnost“ (ibid.).

U autobiografiji možemo promatrati feminističke elemente kroz različite aspekte vezane za feministički diskurs. Posebno ćemo istaknuti položaj i prava žena, odnos prema tradiciji i društvu te njihovu borbu.

4.2.1. O položaju i pravima žena u romanu

Položaj žena je odlično objašnjen u prvom poglavlju romana „*Rodila se kći*“ u kojem autorica iznosi reakcije i mišljenja okoline u kojoj se nalazi kad se rodi kći. Vidljiva je spolna neravnopravnost koja seže još od davne prošlosti, a može se i poistovjetiti s prvim feminističkim valom u kojem su žene tražile promjenu ustaljene patrijarhalne paradigme i pomoću ženskih pokreta tražile su ravnopravnost.

Na dan mog rođenja ljudi iz našega sela suosjećali su s mojom majkom i nitko nije čestitao mom ocu. (...) Za nas Paštune veliko je razočarenje kad se rodi kći. Rođak mog oca, Jehan Sher Khan Yousafzai, posjetio nas je nakon nekoliko dana da proslavi moje rođenje, čak je dao i pozamašni novčani dar. Donio je veliko porodično stablo našeg klana Dalokhel Yousafzai, koje je sezalo sve do mog šukundjeda. Stablo je prikazivalo samo muške članove naše porodice (Yousafzai 2013: 19).

Autorica iznosi primjere gdje su ugrožena i zanemarena prava žena, a ona to osuđuje.

Ja sam veoma ponosna što sam Paštunka, ali ponekad mislim da je naš kodeks ponašanja daleko od idealnog, pogotovo što se tiče odnosa ženama. Shahida, žena koja je radila za nas i imala tri kćerkice, ispričala mi je da je imala samo deset godina kad ju je otac prodao starijem muškarcu koji je već imao ženu, ali je htio još jednu mladu. (Yousafzai 2013: 71).

Još jedan primjer iz romana koji autorica navodi prikazuje ograničenja slobode i oduzimanja prava, ali i nekorektan odnos te nejednakost društva u kojem su žene podređene.

Djevojke nisu nestajale samo zato što bi se zbog braka nekamo preselile. Bila je jedna prekrasna 15-godišnja djevojka Seema. Svi su znali da je zaljubljena u jednog dječaka i ponekad, kad bi on prošao kraj nje, pogledala bi ga ispod svojih dugih trepavica na kojima su joj zavidjele sve druge djevojke. U našoj kulturi djevojka koja očijuka s nekim muškarcem nanosi sramotu svojoj obitelji. Ali to isto ne vrijedi za muškarca! Rekli su nam da je počinila samoubojstvo, mada smo poslije otkrili da ju je njezina obitelj otrovala (Yousafzai 2013: 71, 72).

Važan je trenutak i kad su talibani ubili poznatu plesačicu Shabanu samo zato što je plesala, a to se protivilo talibanskim pravilima. Ovaj dio svakako možemo povezati s neravnopravnim položajem žena u kojem one nemaju prava na društvene aktivnosti već su vezane za dom i obitelj.

Ljudi su pričali o Shabaninoj lošoj naravi, no muškarci su je željeli gledati kako pleše, a istodobno je prezirali jer je plesačica. Ljudi su voljeli gledati Shabanu kako pleše, ali nisu je poštivali, pa kad je ubijena, ljudi su šutjeli. Neki su čak i podržavali njeno ubojstvo, možda iz straha od talibana ili zato što su bili na njihovoj strani. „Shabana nije bila muslimanka“, govorili su. „Bila je loša i dobro da je ubijena“ (Yousafzai 2013: 152).

Malala je željela biti slobodna, a kad je čula što se događa u Afganistanu bila je nesigurna i prestrašena, s druge strane bila je sretna što još uvijek ima pravo na obrazovanje i slobodu dok nisu došli talibani na vlast.

Kad bih se požalila na takve stvari, otac mi je rekao da je ženama u Afganistanu još teže. Godinu dana prije mog rođenja talibani predvođeni jednookim mulom preuzeli su vlast u toj zemlji i palili škole za djevojčice. Tjerali su muškarce da puštaju duge brade, a žene da nose burke. Bilo je to kao da ste prekriveni pernatom tkaninom s jednom rešetkom kroz koju gledate, a po vrućini je pod burkom bilo kao u pećnici. Na sreću mi to nismo morale nositi. Otac je rekao da su talibani ženama zabranili da se glasno smiju u javnosti i da nose bijele cipele jer je bijela „boja koja pripada muškarcima“. Žene su bile zatočene i premlaćivane zbog lakiranih noktata. Sva sam se tresla kad bi mi pričao takve stvari (Yousafzai 2013: 72).

Autorica u djelu navodi primjer u kojem obitelj uda jednu djevojku zbog obiteljskog spora za muškarca koji je „siromašan i niškorišni“ te autorica postavlja pitanje zašto se mora uništiti život djevojke samo kako bi se riješio spor s kojim ona nema nikakve veze. Ovdje je također naglašena neravnopravnost i podređenost žene što možemo povezati s drugim feminističkim valom i borbom za jednaka prava muškaraca i žena i uspostavljanje identiteta. Vrhunac neravnopravnosti u djelu vidljiv je dolaskom talibana na vlast. Oni postavljaju pravila ženama, a kažnjavaju one koji su izvan njihovih normi. Talibani su prvo putem radija upozoravali žene govoreći kako je uloga žena da ispunjavaju svoje obaveze u kući i samo u iznimnim slučajevima mogu izlaziti vani, a tada moraju biti pokrivena velom. No, autorica opovrgava ovakva mišljenja i naglašava moć i snagu žene:

Promatrajući svoju majku, znala sam da su paštunske žene moćne i snažne. Njezina majka, moja baka, sama se brinula za svoje osmero djece nakon što je moj djed doživio nesreću i slomio zdjelicu te bio prikovan za krevet osam godina. Muškarac odlazi na posao, zarađuje plaću, vrati se kući, jede i spava. To je ono čime se bavi. Naši muškarci misle da je zarađivanje novca i naređivanje drugima znak moći. Ne misle da je moć u rukama žene koja se cijeli dan brine o svima i rađa njihovu djecu, U našoj kući majka se brinula o svemu jer je otac bio jako zaposlen. Ona se budila rano ujutro, glačala nam školsku odjeću, spremala doručak i učila nas pravilnom ponašanju. Ona je išla na tržnicu, kupovala hranu za nas i kuhala. Sve je to radila ona (Yousafzai 2013: 120).

4.2.2. O odnosu prema tradiciji i društvu u romanu

O položaju žena i odnosu društva i tradicije svjedoči i dio u kojem autorica govori o očekivanjima koje je postavljeno pred žene.

U našoj ulici je blizu nas živjela obitelj s kćeri mojih godina, koja se zvala Safina, i sinovima Babarom i Basitom, koji su bili vršnjaci moje braće. Svi smo zajedno na ulici igrali kriket, no znala sam da će se; kad budemo stariji, od djevojčica, očekivati da ostanu kod kuće. Od nas će se očekivati da kuhamo i služimo svoju braću i očeve. Dječaci i muškarci mogli su slobodno tumarati gradom, a moja majka i ja nismo smjele izići iz kuće bez pratnje muškog člana obitelji, pa makar to bio neki petogodišnji dječčić! Takav je bio običaj (Yousafzai 2013: 31).

Nadalje, u autobiografiji je prikazan tradicionalni koncept i pogled na obitelj u kojem je žena kući i skrbi se za djecu, a muškarac radi. Takav je koncept preokrenuo prvi feministički val u kojem su žene radile dok su muškarci bili u ratu i tada su žene dokazale da mogu raditi jednako kao i muškarci.

Moja majka krenula je u školu sa šest godina i prekinula školovanje u prvom polugodištu. Bila je neobična u selu jer je imala oca i braću koji su je poticali da ide u školu, Bila je jedina djevojčica u muškom razredu. Ponosno je nosila svoju torbu u školu i tvrdi da je bila bistrija od svih dječaka, No svakog je dana kod kuće ostavljala svoje sestrične u igri i na tome im zavidjela. Činilo joj se da nema smisla ići u školu kad će na kraju samo kuhati, čistiti i odgajati djecu. Jednog je dana stoga prodala svoje knjige za devet anna, potrošila novac na slatkiše i nikad se nije vratila u školu (Yousafzai 2013: 46).

Tradicija ima velik utjecaj pa se tako žene često nađu u nezavidnim pozicijama zbog dogovorenih brakova ili očekivanja muškog potomstva.

Naše svadbe podrazumijevaju nekoliko dana slavlja. (...) Došao je tek zadnji dan kad su članovi obitelji držali Kuran i maramu iznad njihovih glava i donijeli im ogledalo u koje su se trebali zagledati. Mnogim parovima čiji su brakovi dogovoreni to je prva prilika da jedno drugome vide lice. Stavili su jednog malog dječaka da im sjedi u krilu kako bi pokrenuli rođenje sina. (...) Nakon vjenčanja moja se majka preselila k mom djedu i stricu. (Yousafzai 2013: 57, 58)

Običaji, kultura i društvo ponekad mogu dovesti i do različitih problema i situacija u kojima se žene osjećaju nemoćno i bespomoćno što autorica iznosi i u romanu govoreći kako su žene u njezinu selu prekrivale lica kad god su izlazile iz ženskih odaja, a s muškarcima koji im nisu blizak rod nisu se smjele sastajati niti razgovarati. Malala je nosila moderniju odjeću, a lice nije prekrivala što je odmah potaklo neke članove njezine obitelji na ogovaranje i strah od toga što će drugi misliti jer se ne pridržava paštunskih običaja.

4.2.3. O borbi za prava žena u romanu

Malala se već od ranog djetinjstva želi boriti za sebe i svoju budućnost, ali i pita se koliko će biti u mogućnosti ostvariti sve što želi.

Veoma sam rano odlučila da ja neću biti takva. Moj je otac uvijek govorio: „Malala će biti slobodna kao ptica.“ Sanjarila sam kako ću se popeti na vrh planine Elum poput Aleksandra Velikoga da dotaknem Jupiter, ili čak otići nekamo izvan doline. No dok sam promatrala svoju braću kako jure prema krovu, puštaju zmajevе i vješto ih, povlačeći uzicu, pokušavaju jedan drugome srušiti, pitala sam se koliko jedna kći doista može biti slobodna (Yousafzai 2013: 31,32).

Prvu nadu za borbu i val optimizma donijela je Benazir Bhutto, prva premijerka u islamskom svijetu.

Tijekom očeva prvog semestra na koledžu održani su izboru, na kojima je pobijedila Benazir Bhutto, kći našeg premijera koji je bio smaknut dok je moj otac bio dječak. Benazir je bila naša prva žena premijer i prva u islamskom svijetu. Odjednom je bilo puno optimizma u vezi s našem budućnošću (Yousafzai 2013: 50).

O borbi za prava žena autorica počinje ozbiljnije razmišljati kad je na televiziji vidjela smrt Benazir Bhutto.

Gledali smo televiziju kad je objavljena vijest. Moja baka je rekla: „Benazir će postati šehid“, što znači da će umrijeti časnom smrću. Svi smo počeli plakati i moliti se za nju. Kad smo saznali da je umrla, moje srce mi je reklo: „Zašto se ti ne počneš boriti za prava žena?“ Radovali smo se demokraciji, a sad su ljudi počeli razmišljati: „Ako Benazir može umrijeti, onda nitko nije siguran.“ Činilo se da moja zemlja gubi svu nasu. (Yousafzai 2013: 137).

Najvažniji element očituje se u borbi za pravo školovanja djevojčica. Ovu borbu možemo povezati s jednakim pravima i položajem žena u društvu. Osnovna prava poput prava na školovanje i slobodu pokrenule su žene diljem svijeta drugim feminističkim valom, a u nekim dijelovima svijeta ta se borba nastavlja i dalje. Kroz cijelo je djelo naglašena konstantna borba autorice za ravnopravno školovanje djevojčica bez obzira na dob i društveni status.

Što sam više intervju dala, osjećala sam se sve jačom, a mi smo dobivali sve više podrške. Imala sam samo 11 godina, no izgledala sam starije, a televizijski reporteri voljeli su slušati stavove jedne djevojčice. Jedan novinar čak me nazvao „takra džemat“, odnosno „nadarenom mladom damom“, a drugi je rekao da sam „pakha džemat“, „pametnija od svojih godina“. U svom sam srcu vjerovala da će me Bog zaštititi. Ako se zalažem za svoja prava, prava djevojčica, ne činim ništa loše. To je moja dužnost. Bog želi vidjeti kako ćemo se mi postaviti u tim situacijama, U Kuranu postoji jedna izreka: „Laž mora nestati i istina će pobijediti.“ Ako jedan čovjek Fazlullah, može sve uništiti, pitala sam se, zašto jedna djevojčica ne bi mogla sve promijeniti? (Yousafzai 2013: 145)

O važnosti školovanja svjedoči i dio u kojem autorica govori o svojoj teti koja nikad nije vidjela more iako živi trideset godina u primorskom gradu. Naime, njezin je muž nije htio voditi na plažu, a čak i da se nekako uspjela iskrasti iz kuće ne bi mogla pratiti znakove koji vode do

mora jer nije znala čitati. Malalin otac, Ziauddin jednako se zalagao za pravo školovanja djevojčica, s Malalom je davao intervju, govorio na skupovima, promicao prava djevojčica. Na jednom je skupu rekao:

„Ova je djevojčica naša budućnost. Zar želimo da bude neuka?“ (Yousafzai 2013: 147)

Sama autorica upoznaje se s različitim ulogama žene kada promijeni svoju okolinu, to jest ode u glavni grad Islamabad. Tamo shvaća da žena može biti što god poželi. Ovakav status ženama je omogućen i zbog njihove konstantne feminističke borbe kroz povijest, ali i danas.

Islamabad je posve drukčiji od Svata, kao što je Islamabad različit od New Yorka, Shiza nas je upoznala sa ženama koje su radile kao odvjetnice ili liječnice, ali su bile i aktivistice, po čemu smo shvatile da žene mogu istodobno obavljati važne poslove, ali i njegovati svoju kulturu i tradiciju. Na ulicama smo vidjele žene koje nisu slijedile perdu ni nosile maramu. Ni ja na nekim sastancima nisam nosila maramu, smatrajući sebe modernom djevojkom. Tek sam poslije shvatila da biti moderan ne znači samo hodati okolo nepokrivene glave (Yousafzai 2013:196).

Borba autorice počinje pisanjem dnevnika u kojem iznosi kako talibani postupaju prema ženama u njezinoj državi i kako brane djevojčicama ići u školu.

„Željela sam da ljudi doznaju što se događa. Rekla sam da je obrazovanje naše pravo. Kao što je i pjevanje naše pravo. Islam nam je podario to pravo i prema islamu sve djevojčice i dječaci trebaju ići u školu“ (Yousafzai 2013: 158).

Malala je počela govoriti na televiziji i davati mnoge intervjuje kako bi obranila slobodu djevojčica i njihovo pravo na obrazovanje. Zbog konstantne borbe za prava djevojčica Malala je počela dobivati prijetnje talibana, a sve je završilo time što su je upucali u glavu. Kad su talibani upitali „Tko je Malala?“ nije im uspjela odgovoriti na pitanje, a ona bi im da je uspjela rekla zašto djevojčice trebaju ići u školu baš kao i njihove kćeri i sestre. To je još jedan dokaz da tako mlada djevojčica nikad ne bi odustala od svoje slobode i temeljnih prava iako je mogla umrijeti. Njezina borba potaknula je i druge žene i djevojčice na školovanje i slobodu koje zaslužuju.

Feministički elementi u ovoj autobiografiji prožeti su neravnopravnim društvenim položajem žena te Malalinoj borbi koja nadjačava sve prepreke. Uloga žene ipak je nezamjenjiva kao što i sama autorica prenosi u knjizi.

„Ni jedna bitka ne može se dobiti bez žena koje u njoj ravnopravno sudjeluju uz muškarce. U svijetu postoje dvije sile, jedna je mač, a druga pero. Postoji i treća sila, moćnija od obje, a to je žena“ (Yousafzai 2013: 36).

5. OTVARANJE BUDUĆNOSTI

Kao što Berger i Luckmann (1992: 201) navode „identitet je ključni element u formiranju zbilje, a identitet možemo formirati putem društvenih procesa.“ Svakako, takvi procesi su „određeni socijalnom strukturom, a identiteti reagiraju na socijalne strukture održavajući je ili preoblikujući je, a na taj način čovjek može izbjeći pogrešna shvaćanja identiteta“ (Berger i Luckmann 1992:201). Berger i Luckmann (1992: 177, 178) ističu kako bi se „održala simetrija objektivne i subjektivne zbilje trebaju se razvijati procedure održavanja zbiljnosti“ i tu je moguće razlikovati „značajne druge i manje značajne druge“, a značajni drugi u životu pojedinca „utječu na održavanje njegove subjektivne zbilje, dok je najvažniji prijenosnik zbilje razgovor.“ Malalina autobiografija uvelike je utjecala na društvenu zbilju i zasigurno je pridonijela formiranju identiteta kroz njezin primjer borbe za prava obrazovanja za sve djevojčice. Osim što se izborila za sebe, otvorila je mnoge mogućnosti za djevojke u svijetu koje se nalaze u sličnoj ili istoj situaciji. Njezin je glas postao globalni glas, simbol ujedinjenja mogućnosti ostvarenja osnovnih prava današnjeg društva. Može se reći da je vlastitim primjerom kreirala jednu zbilju i otvorila nove poglede i prilike za bolju budućnost.

Reynolds (2019: 101) navodi da je Malala za vrijeme njezine duge borbe učinila „školovanje djece kopljem promjene ne samo u kolektivnim mentalitetima, već i u socijalnim zdanjima.“ Reynolds (2019: 101) također ističe da njezino putovanje nalikuje „sekularnim feministkinjama poput Gerde Lerner, koja odbacuje vječni karakter patrijarhata kao socijalnog konstrukta koji je označio dug period u ljudskoj povijesti.“ Malala je privukla pozornost pakistanskih građana, tvrdi Reynolds (2019: 101), zbog njezine hrabrosti i „zahtijevanja da se ženskoj populaciji omogući pristup dvama područjima koji su ostali izrazito muški,“ a to su „obrazovanje i znanje koji će voditi žene ulasku u profesionalnu sferu života.“

Najbolji dokaz kako je Malala otvorila nove putove i mogućnosti za budućnost je njezin rad. Pa je tako napisala da se 130 milijuna djevojčica ne školuje i dok putuje svijetom kako bi se zalagala za njih susreće se s raznim poteškoćama. Kaže kako ponekad susreće djevojke koje se jako moraju boriti za prava koja već imaju. Pa je tako 2018. upoznala Najlaau, tinejdžericu iz Iraka. U njezinoj 14. godini života roditelji su je odveli iz škole i odlučili udati. Na dan vjenčanja je pobjegla jer nije željela odustati od školovanja i sna da postane novinarka. Kad je imala 16 godina, ISIS je napao njezino selo i natjerao je da ponovno pobjegne. Danas živi kao interno raseljena

osoba u Kurdistanu i svaki dan hoda više od sat vremena do škole. Malala navodi kako je djevojke poput Najlaae nadahnjuju da nastavi raditi, ali ponekad se pita što bi još te odlučne, talentirane i hrabre mlade žene mogle dati svijetu da ne moraju toliko naporno raditi samo kako bi išle u školu. Malala odbija vjerovati da će svijet biti uvijek takav kakav je danas. U njezinoj zakladi, *Malala Fund*, rade na promjeni svijeta za djevojčice ulaganjem u edukatore i zagovornike u zemljama u razvoju. Ove žene i muškarci razumiju izazove s kojima se djevojke suočavaju u svojim zajednicama - dječji brakovi, siromaštvo, sukobi i ratovi - i u najboljoj su poziciji za razvoj rješenja. Malala, također navodi da zna kako napredak može biti spor, ali vjeruje da možemo vidjeti svaku djevojku u školi za njezina života. Vjeruje u lokalne edukatore i aktiviste koji osporavaju politike i prioritete koji djevojčice drže izvan škole, vjeruje u djevojke poput Najlaae, koje vode borbu za sebe i druge te vjeruje u milijune ljudi diljem svijeta koji podržavaju njezin pokret za obrazovanje i jednakost. Također je istaknula kako je netko upitao kako se nakon svega što je proživjela i prošla, čuva od beznada. Nakon što je razmislila, odgovorila je da je besmisleno biti beznadan jer tako gubimo svoju sadašnjost i budućnost. Na kraju je istaknula da ako se odlučimo usredotočiti na prepreke, možda ćemo doći u napast vjerovati da je nemoguće svakoj djevojci dati obrazovanje koje zaslužuje. No, ako želimo svjetliju budućnost - za njih i za sebe - moramo danas ulagati u djevojke. Malala se nada da će se svi pridružiti radu za svijet u kojemu svaka djevojka može učiti bez straha.⁹ To je ono što otvara bolju budućnost ne samo za djevojke već za cijeli svijet. Neprestana borba i nada za bolje sutra koje pruža nove i bolje mogućnosti, ravnopravnost i prava koja su i dalje osporavana.

⁹ Preuzeto s <https://time.com/5087352/malala-yousafzai-girls-can-change-the-world/> (16. kolovoza 2021.)

6. ZAKLJUČAK

Autobiografska proza jedinstveni je književni žanr kojim autori vrlo lako iznose vlastite stavove, misli i osjećaje. Kroz povijest, autobiografije su znatno doprinijele književnim kanonima i proučavanju pogleda na književnost. Različiti tipovi i podvrste ovog diskursa zasigurno su potaknuli autore da pišu, upravo zbog širokog spektra mogućnosti i odabira stila autobiografije. Autobiografija je usko povezana s feminizmom najčešće zbog toga što se autorice feminističkih djela često služe autobiografijama kako bi što bolje poslale poruku i dočarale stvarne trenutke u vremenu. Autobiografski diskurs omogućava feminizmu ostavljanje otiska i traga na čitatelja zbog svjesnosti realne i iskrene slike o događajima. Feministički pokret jedan je od najpoznatijih pokreta u svijetu, a to je zato što su se kroz povijest žene neprestano morale boriti za sebe i svoj položaj u društvu. Kroz različite feminističke valove i kritike postizale su ciljeve poput građanskog prava, spolne i društvene ravnopravnosti. Feminizam u islamu razlikuje se od klasičnog feminizma jer su žene na istoku u drukčijim pozicijama nego na zapadu, a religija ima značajnu ulogu i utjecaj. Svakako i ovdje se žene bore za svoja prava što je najbolje vidljivo u autobiografskom romanu *Ja sam Malala* gdje su djevojčice već u ranoj dobi života izložene nepravdi i raznim društvenim i ekonomskim problemima.

Ovaj je rad proučio pitanje autobiografije, feminizma, njihovu povezanost, a posebno se istaknula uloga feminizma u islamu. Ono što zaokružuje rad i predstavlja središnji dio jest analiza romana u kojoj su izneseni feministički elementi koji se javljaju u autobiografiji iz različitih aspekata poput borbe, prava žena i utjecaja tradicije. Lako se da zaključiti da je autobiografija prožeta neravnopravnim položajem žena i njihovom borbom koja je puna poteškoća. Razna pitanja se ovdje otvaraju poput toga kako će borba izgledati u budućnosti, kakve će mogućnosti imati žene, kako mogu doći do temeljnih prava i kako se mogu zaštititi. Književna djela poput ove autobiografije ogroman su doprinos zbog osviještenosti o raznim problemima koji su, nažalost, i dalje prisutni u društvu. Malala Yousafzai je globalni simbol borbe i aktivizma za prava djevojčica. Njezina je borba ostavila neizbrisiv trag ne samo u islamskoj sredini već u cijelom svijetu. Potaknula je i osvijestila problematiku nemogućnosti školovanja. Autobiografija *Ja sam Malala* dokaz je da bez obzira na spol, godine, vjeru ili društveni status individualac može pokrenuti i promijeniti svijet. Ona je kao djevojčica od 11 godina započela svoju borbu koja i dalje traje kroz

njezinu zakladu te društveni aktivizam. Također, njezin roman važan je dokaz položaja žena u islamskom društvu, a sama autorica kritizira nejednakost žena i muškaraca te se nada boljoj budućnosti i postignutim pravima žena u Pakistanu. To je neprestana borba, koja je Malalu skoro koštala života. Mlada Malala simbol je feminizma i moderne heroine koja će ostati uzor generacijama. Otvorila je budućnost i omogućila prava novim generacijama djevojčica i žena.

AUTOBIOGRAFSKI DISKURS U ROMANU *JA SAM MALALA* MALALE YOUSAFZAI

Sažetak

Ovaj rad proučava autobiografski diskurs, feminizam i odnos feminizma i islama. Posebno je istaknuta analiza autobiografije *Ja sam Malala* te feminističkih elemenata koji se javljaju u njoj. Prikazan je odnos feminizma i književnosti, točnije feminističkih valova, značaj koji imaju i književna djela koja su nastala u tim periodima. Uz prikaz feminizma i islama, pojašnjena je i tema emancipacije te položaj i prava koje imaju žene u islamu. Najvažniji je dio o autobiografskom romanu Malale i doprinos i trag koji je ostavio. Namjera je ovog rada povezati autobiografiju, feminizam i istočnu kulturu koja je često apstraktna i daleka, a pomoću ovog djela će se učiniti bližom i razumljivijom.

Ključne riječi: autobiografija, Malala Yousafzai, feminizam, prava žena

AUTOBIOGRAPHICAL DISCOURSE IN A NOVEL *I AM MALALA* BY MALALA YOUSAFZAI

Abstract

This paper studies autobiographical discourse, feminism and the relationship between feminism and Islam. The analysis of the autobiography *I am Malala* and the female elements that appear in it are especially emphasized. The relationship between feminism and literature, more precisely the feminist waves, the significance of the literary works created in those periods are presented. In addition to the presentation of feminism and Islam, the topic of emancipation and the position and rights of women in Islam were clarified. The most important part is about Malala's autobiographical novel, the contribution and trace it left. The intention of this paper is to connect autobiography, feminism and Eastern culture, which is often abstract and distant, with the help of this work it will be made closer and more understandable.

Keywords: autobiography, Malala Yousafzai, feminism, women's rights

Literatura

1. Ali, Ayaan Hirsi (2009). *Djevica u kavezu. Proglas o emancipaciji ze žene i islam*. Zagreb: Naklada Ljevak.
2. Amelang, James S. (2002). *Popular Autobiography in Early Modern Europe: many questions, a few answers*. Universidad Autónoma de Madrid.
3. Anwar, Syed Mohammed (2013). *Normative Structure of Human Rights in Islam*. Pluto Journals.
4. Barlow, Rebecca i Akbarzedah, Shahram (2006). *Women.s Rights in the Muslim World: Reformo r Reconstruction*. Taylor & Francis, Ltd.
5. Berger, Peter L. i Luckmann Thomas (1992). *Socijalna konstrukcija: rasprava o sociologiji znanja*. Zagreb: Naprijed.
6. Berryman, Charles (1999). *Critical Mirrors: Theories of Autobiography*. University of Manitoba.
7. Brunović, Karlo (2017). *Položaj žena u islamu: suodnos kulture i religije*. Filozofska istraživanja.
8. Bujan, Ivan (2013). *Pozicioniranje ženskog subjekta u suvremenom hrvatskom (pseudo) autobiografskom diskursu*. Budimpešta: Central European University, Rijeka: Filozofski fakultet.
9. Burzynska, Anna i Markovski, Mihal Pavel (2009). *Književne trrorije XX veka*. Beograd: Službeni glasnik.
10. Cerjan-Letica, Gordana (1985). *Feministički pokret – organizacija, oblici i sadržaj borbe*. Zagreb: Stomatološki fakultet.
11. Chakor, Manal (2013). *Emancipation of Muslim female Migrants*. University of twente.
12. Gashtili, Paria (2013). *Is an „Islamic Feminism“ Possible?: Gender Politics in the Contemporary Islamic Republic of Iran*. University of Arkansas Press.
13. Gilley, Jennifer (2005). *Writings of the Third Wave: Young Feminist sin Conversation*. American Library Association.
14. Hashim, Iman (1999). *Reconciling Islam and Feminism*. Taylor & Francis, Ltd, on behalf of Oxfam GB
15. Hesford, Wendy S. (2014). *The Malala Effect*. JAC.

16. Huisman, Marijke i Rensen, Marleen. *Introduction: Life Writing and European Identities*. Uopen Journals.
17. Mann, Susan Archer i Huffman, Douglas J. *The Decentering Second Wave Feminism and the Rise of the Third Wave*. Gilford Press.
18. Meyer, Eva (1987). *Letters or the Autobiography of Writing*. Wayne State University Press.
19. Mihaljević, Damirka (2016). *Feminizam-što je ostvario?* Filozofski fakultet Sveučilište u Mostaru.
20. Milanja, Cvjetko (2000). *Autor, pripovjedač, lik*. Osijek: Svjetla grada Osijek.
21. Nachescu, Voichita (2009). *Radical Feminism and the Nation: History and Space in the Political Imagination of Second -Wave Feminism*. Michigan State University Press.
22. Oršalić, Marko (2017). *Kada se sretnu feminizam i religija – zbornik radova*. Sarajevo: IMIC Zajedno Sarajevo.
23. Reynolds, Nathalene (2019). *On Malala Yousafzai's Contribution to Improving the Situation of Pakistani Women*. Sustainable Development Policy Institute.
24. Sablić- Tomić, Helena (2002). *Intimno i javno: suvremena hrvatska autobiografska proza*. Zagreb: Biblioteka Razotkrivanja.
25. Satchidanandan, K. (2001). *Reflections; Thinking of Autobiography*. Sahitya Akademi.
26. Spahić-Šiljak, Zilka (2011). *Ženska ljudska prava – islamska perspektiva*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
27. Štojs, Tihana (2012). *Neki vidici položaja žena u islamu*. Zagreb: Obnovljeni život.
28. Yousafzai, Malala (2013). *Ja sam Malala: autobiografija Pakistanke koji su talibani pokušali ubiti jer se zalagala za pravo na obrazovanje*. Zagreb: Profil.
29. Zeb, Jahab (2014). *I am Malala: a resource guide for educators*. The George Washington University.
30. Zlatar, Andrea (1998). *Autobiografija u Hrvatskoj: nacrt povijesti žanra i tipologija narativnih oblika*. Zagreb: Matica hrvatska.
31. Zlatar, Andrea (2004). *Tekst, tijelo, trauma: ogledi o suvremenoj ženskoj književnosti*. Zagreb: Biblioteka Razotkrivanja.

Internetski izvori

1. <https://www.khanacademy.org/humanities/us-history/postwarera/1960samerica/a/second-wave-feminism> (posjećeno 7. srpnja 2021.)
2. https://en.wikipedia.org/wiki/Malala_Yousafzai (posjećeno 10. srpnja 2021.)
3. <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2014/yousafzai/biographical/> (posjećeno 10. srpnja 2021.)
4. <https://malala.org/> (posjećeno 11. srpnja 2021.)
5. <https://time.com/5087352/malala-yousafzai-girls-can-change-the-world/> (posjećeno 16. kolovoza 2021.)

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Ariana Penić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce Hrvatskog jezika i književnosti i filozofije, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 13.9.2021.

Potpis Ariana Penić

OBRAZAC I.P.

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	Ariana Penić
NASLOV RADA	Autobiografski diskurs u romanu. Ja sam Malala. Malale Yousafzai
VRSTA RADA	Završni rad
ZNANSTVENO PODRUČJE	Humanističke znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Filologija
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	dr. sc. Josipa Korljan Bešlić, v. lekt.
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	/
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. dr. sc. Zni Buljubašić, poslijedoktorand 2. dr. sc. Josipa Korljan Bešlić, v. lekt. 3. dr. sc. Nikola Sunara, asistent

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

a.) u otvorenom pristupu

b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu

c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 13.9.2021.

mjesto, datum

Ariana Penić

potpis studenta/ice